

Pad Carigrada i predrasude zapadne Europe

Savvas Neocleous, Heretics, Schismatics, or Catholics? Latin Attitudes to the Greeks in the Long Twelfth Century, Studies and Texts 216, Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies, 2019, XV + 291 str.

Heretics, Schismatics, or Catholics? Latin Attitudes to the Greeks in the Long Twelfth Century još je jedno od djela Savvasa Neocleusa, doktoranda *Trinity College* u Dublinu, kojemu je cilj srušiti u historiografiji zastupljeno mišljenje da je opći animozitet zapadne Europe prema Grcima uzrok osvajanja Carigrada 1204. tijekom Četvrtoga križarskog rata.

Knjiga započinje popisom kratica, bilješkom o transliteraciji, kapitalizaciji i prijevodu osobnih imena te predgovorom u kojemu autor izlaže temu knjige i probleme koje je odlučio razriješiti. U uvodu autor izlaže teze autora koji su prije njega pisali o padu Carigrada i utjecajima predrasuda zapadne Europe prema Grcima na taj događaj. Ukratko prikazuje svoje djelo i po čemu je ono inovativno u odnosu na ranija koja su se bavila istom temom.

Glavni je dio knjige podijeljen na šest poglavlja koja se sastoje od manjih tematskih jedinica, označenih zasebnim podnaslovima. Prvo poglavlje naslovljeno „From Pope Gregory VII to the Eve of the Second Crusade“ (6-50) obrađuje period od 1074, kada papa Grgur VII. šalje niz pisama zapadnoeuropskim vladarima – kojima poziva na ekspediciju kojom bi pomogli istočnim kršćanima protiv Turaka – do početka Drugoga križarskoga rata sredinom 12. stoljeća. Prikazuju se bitnije vjerske i svjetovne osobe kršćanskoga Zapada i Istoka, dokumenti vezani uz to razdoblje i odnosi Zapada prema Bizantu.

Drugo poglavlje pod naslovom „From the Second Crusade to the End of Manuel’s Reign“ (51-97), kao što i sâm naslov kaže, prikazuje vrijeme od Drugoga križarskog rata pa do smrti bizantskoga cara Manuela I. Komnena. U ovome poglavlju prikazuju se potanko razlike između Istočne i Zapadne crkve, ženidbeno-diplomatski odnosi između Bizanta i zapadnoeuropskih kraljevstava, Antikeimenon Anselm iz Havelberga i teorija o Crkvi sastavljenoj od pet sjedišta, nad kojima primat ima Rim.

Treće poglavlje „The Last Two Decades of the Twelfth Century (1180-1198)“ (98-131) započinje obradom djela *Historia* Vilima iz Tira te odnosa između Grka i Sirijaca naspram franačkih naseljenika na Istoku. Na to se nadovezuje rasprava o odnosu bizantskoga cara Izaka II. s engleskim kraljem Henrikom II. i njemačkim carem Fridrikom I. Barbarossom. Poglavlje završava opisom osvajanja Cipra od strane Engleza za Trećega križarskoga rata i teoloških razlika na kraju 12. stoljeća.

U četvrtome poglavlju „From the Preaching of the Fourth Crusade to the Latin Conquest of Constantinople (1198-1204)“ (132-162) autor opisuje odnose pape Inocenta III. prema Bizantu i pitanju vlasti cara Aleksija, pripreme križara i njihov dogovor s duždem Enricom Dandolom, križarsko osvajanje Zadra, pregovore na Krfu i zauzimanje Carigrada 1204.

Peto poglavlje „Reaction to 1204 and Attitudes toward the Conquered Greeks: The Official Latin Church“ (163-195), bavi se službenim stavovima Crkve i pape prema osvajanju Carigrada. Poglavlje počinje prikazom kružnoga pisma Balduina I. koje je poslano po cijelom Zapadu kao oblik opravdanja zauzimanja Carigrada. Poglavlje se nastavlja prikazom čuvstava pape Inocenta III. koji brzo gubi prvotni elan koji je ulagao u nadu o obnovi Crkve i prelazi u osjećaj nesigurnosti, povezan s pitanjem opravdanosti

čina osvajanja Carigrada. Poglavlje završava opisivanjem odnosa Inocenta III. s grčkim klerom i monasima.

Šesto i posljednje poglavlje „Reaction to 1204 and Attitudes toward the Conquered Greeks: Evidence from Latin Writers“ (196-238) ima za cilj prikazati kronike napisane od strane očevidaca samih događaja, kronike koje su napisale osobe koje su svoje podatke saznale iz druge ruke, starofrancusku književnu recepciju *Historiae* Vilima iz Tira, promjene u društvu latinskoga Istoka i teoloških odnosa Zapada prema Grcima nakon 1204.

Djelo je popraćeno zaključkom i epilogom u kojemu se nude osnovni podaci i ideje knjige te još ponešto što nije dospjelo u glavni dio knjige, apendiksom u kojemu se autor pozabavio jednim književno-interpretativnim problemom starofrancuske historiografije, pozamašnom bibliografijom te indeksom toponima i povijesnih ličnosti.

Glavni je cilj knjige revizija dosadašnjih krivih tumačenja pogleda latinskoga Zapada na grčki Istok. Autor ruši tezu da je Zapad općenito prezirao Grke te ih smatrao hereticima i shizmaticima. On, naprotiv, dokazuje da su se pape, vladari i puk ponašali prema stanovnicima Bizanta i kršćanskoga Istoka s iznimnim poštovanjem, nazivali su ih braćom kršćanima te su, izuzev ekstremista, u potpunosti priznavali njihove religijske izbore. Nadalje pokazuje da su veoma rijetki dokumenti koji govore suprotno i da su ih isključivo pisali izuzetno pristrani ljudi te često u propagandne svrhe koje je samo slabo prihvatio ostatak žiteljstva Zapada. Događaje koji govore u korist stavova starije historiografije uspješno prikazuje kao odluke i ciljeve nekolicine vladara koji su imali svoje težnje, često protivne službenim stavovima pape i drugih vladara Zapada. Neocleous iznosi izuzetno važne zaključke vezane uz tzv. raskol 1054. Dokazuje da autori 11. i 12. stoljeća taj događaj nisu smatrali važnim i da se izuzetno rijetko obaziru na njega, a kao vrijeme raskola navode druge događaje koji su se odvijali u razdoblju od 4. do 9. stoljeća. Iznosi i činjenicu da je većina ne samo neobrazovanih nego i obrazovanih ljudi na Zapadu prije Četvrtoga križarskoga rata bila neupućena ili krivo upućena u dogmatske razlike između Zapadne i Istočne crkve, također da neki srednjovjekovni historiografi, posebice u državama koje su manje sudjelovale u Križarskim ratovima, gotovo uopće nisu bili zainteresirani za događaje na Istoku i da se na osvajanje Carigrada osvrću veoma površno. Kao još jednu od teza koja negira prijašnje stavove historiografije o mržnji između Latina i Grka navodi brzinu asimilacije Franaka među Grcima, učestalost ženidbe između njih, povijesne i arheološke potvrde biritualnih groblja u novostvorenim križarskim kraljevstvima te mnoge druge.

Ovo je djelo izuzetno bitna prekretnica u izučavanju odnosa Zapada i Istoka tijekom srednjeg vijeka i pohvalan primjer historiografskog istraživanja utemeljenog na proučavanju primarnih izvora i procesa koji dovode do povijesnih događaja. Autor je uspješno uspio, koristeći se svim dostupnim izvorima i razumijući koliko god može sve mane i predrasude onih koji su ih sastavljali, odgovoriti na dosad nezadovoljavajuće pokrivene teme. Također, u radu se poslužio i arheološkim vrelima, što je važno za poboljšavanje proučavanja povijesti.

Lovro Katić

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

53

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2021.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 53, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d.d., Sveti Ivan Zelina

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*